

REGION
KRONOBERG

Emma Johansson, Valentina Hajra, Susann Swärd

Region Kronoberg

valentina.hajra@kronoberg.se

Negativ social kontroll bland ungdomar i Kronobergs län

2023-12-22

www.regionkronoberg.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
1.1 VAD ÄR NEGATIV SOCIAL KONTROLL?	2
1.2 OM UNDERSÖKNINGEN	3
2. RESULTAT	5
2.1 ORO ÖVER ATT ANDRA SKA BESTÄMMA	5
2.1.1 En nationell kartläggning	6
2.1.2 Kopplingen till negativ social kontroll i Kronobergs län	7
2.2 SKILLNADER I HÄLSA OCH LIVSVILLKOR	8
2.2.1 Stor negativ påverkan på hälsan	8
2.2.2 Väsentlig ökad utsatthet för våld	9
2.2.3 Negativ påverkan på sociala relationer och framtidstro	10
3. AVSLUTANDE KOMMENTARER	12
3.1 STOR NEGATIV PÅVERKAN PÅ HÄLSAN	12
3.2 VÄSENTLIG ÖKAD UTSATTHET FÖR VÅLD	13
3.3 NEGATIV PÅVERKAN PÅ SOCIALA RELATIONER OCH FRAMTIDSTRO	13
3.4 SAMMANFATTANDE REFLEKTIONER	14

1. Inledning

Denna rapport syftar till att öka kunskapen om ungdomars utsatthet för negativ social kontroll i Kronobergs län, samt om hur hälsa och livsvillkor påverkas i denna grupp. Sådan kunskap behövs för att stärka förskolors och skolors förebyggande arbete, uppmärksamma vården på denna patientgrupp samt lyftas inom socialtjänstens arbete med familjer. Rapporten kan även användas för att stödja Hedersteamet Kronobergs viktiga arbete med att bidra till ökad uppmärksamhet på ungas utsatthet för negativ social kontroll i länet.

1.1 Vad är negativ social kontroll?

Negativ social kontroll är ett uttryck som inrymmer både hedersrelaterat våld och förtryck av personer inom sekter.¹ Gemensamt är att det finns påtryckningar från andra på att individer ska vara på ett visst sätt eftersom deras beteende påverkar familjens/släktens/gruppens anseende. Det är viktigt att betona att alla som lever i en hederskontext har förväntningar och krav på sig. Familjens/släktens/kollektivets intressen sätts alltid framför individens. Det finns en rad olika beteenden som anses vara skadliga och som t.ex. ungdomar måste undvika. Vanliga begränsningar är att man inte får bestämma hur man ska klä sig, vem man vill umgås med, vem man har en relation med, att endast heterosexuella relationer accepteras och att vissa ämnen i skolan upplevs som hotfulla (t.ex. sexualkunskap). Andra överträdelser av hedersnormer är sex före äktenskapet eller att en gift kvinna inte betar sig ”kyskt”.

Negativ social kontroll uppstår för att skydda eller återupprätta en familjs, en större släkts eller en religiös grups heder och sociala anseende. Förlusten av heder kan ha stora konsekvenser för en familj, både socialt och ekonomiskt. Därför kan rädslan att förlora hedern, eller uppfattningen att man har förlorat den, leda till drastiska handlingar. Dessa sanktioneras av ett kollektiv och utövas ofta av flera personer. De utsattas närstående spelar i regel en avgörande roll.

Vid hedersrelaterat våld och förtryck är familjens heder främst beroende av hur flickor och kvinnor i familjen betar sig och deras sexualitet kontrolleras hårt i form av klädsel, beteende, umgänge och i vissa fall även könsstympning av flickor. Men även pojkar och män kan skada hedern och familjens/gruppens anseende om de till exempel inte betar sig enligt strikt de regler som gäller. Man förväntar sig bl.a. att pojkar och unga män kontrollerar och bestraffar kvinnliga familjemedlemmar om dessa för skam över familjen/släkten. Om pojkar och unga män inte lever upp till familjens eller släktens krav riskerar de att själva bli straffade. Ett rykte kan vara en giltig anledning för att straffa en familjemedlem då man i hederskontext anser att ett rykte riskerar att en familj/släkt förlorar sin heder. Hedersrelaterat våld kan ha olika uttryck och sträcker sig från begränsningar av vardagliga val till ett liv under extrem kontroll. Det kan handla om fysiska bestraffningar, psykiskt, fysiskt, sexuellt och materiellt våld, samt i värsta fall mord. Inom

¹ För mer information om hedersrelaterat våld och förtryck, se www.hedersfortryck.se.

hedersrelaterat våld förekommer även könsstämpning, barnäktenskap och tvångsgifte samt att en person förs ut ur landet i syfte att bli bortgift eller ”uppfostrad”.

Personer inom sekter utsätts för liknande påtryckningar utifrån hur dess medlemmar beter sig. Det kan finnas begränsningar när det gäller rätten att fritt välja klädsel, beteende, umgänge, utbildning och yrke. Personer som inte är heterosexuella kan utsättas för stora påtryckningar att förneka sin sexuella läggning. Till skillnad från hedersrelaterat våld utsätts personer inom sekter vanligtvis inte för öppet kollektivt fysiskt våld, även om fysiskt våld är vanligt förekommande. De kan även utsättas för psykiskt våld, utfrysning och andeutdrivning för att tvinga fram mer önskvärda beteenden. I värsta fall uppmanas sektmedlemmar att ta livet av sig, hellre än att bringa skam över familjen och sekten.²

1.2 Om undersökningen

Resultatet som redovisas i denna sammanställning är en del av enkätundersökningen *Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021*³. Enkäten har genomförts vart tredje år sedan 2003 och riktar sig till samtliga elever i årskurserna 5, 8 och gymnasiets årkurs 2. Genom åren har svarsfrekvensen varit omkring 80 procent. Svarsfrekvensen är generellt sett högre i de yngre årskurserna och lägre bland gymnasieeleverna.

Totalt sett deltog 1922 elever i åk 8 och 1575 elever i gy åk 2 i enkätundersökningen 2021. Detta innebar en svarsfrekvens på 85 procent i åk 8 och 66 procent i gy åk 2. Resultatet i denna rapport är uppdelat utifrån biologiskt kön och fördelningen var enligt följande;

Tabell 1. Antal elever i underlaget

	Åk 8	Gy åk 2
Killar	988	798
Tjejer	934	777
Totalt	1922	1575

² För dig som önskar mer kunskap om hur det är att växa upp i en sekt rekommenderas serien ”Gud som haver barnen kär” på SVT Play.

³ [Länk till rapporten Barns och ungdomars hälsa och levnadsvanor i Kronobergs län 2021](#)

Vid det senaste undersökningstillfället (2021) inkluderades frågor som syftade till att mäta förekomsten av negativ social kontroll (t.ex. hedersrelaterat våld och förtryck) bland ungdomar i länet. Frågorna ställdes till endast till eleverna i åk 8 och gy åk 2 och var formulerade enligt bilden nedan:

61 b. Har du den senaste tiden känt dig orolig för något av följande?

(Ange ett alternativ på varje rad)

Är du orolig för att någon person i din familj eller släkt ska bestämma...				
	Inte alls orolig	Inte särskilt orolig	Ganska orolig	Mycket orolig
... vilken utbildning du ska välja?	☐	☐	☐	☐
... vad du ska göra på din fritid?	☐	☐	☐	☐
... hur du ska vara klädd eller se ut?	☐	☐	☐	☐
... vilka vänner du ska ha?	☐	☐	☐	☐
... vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?	☐	☐	☐	☐

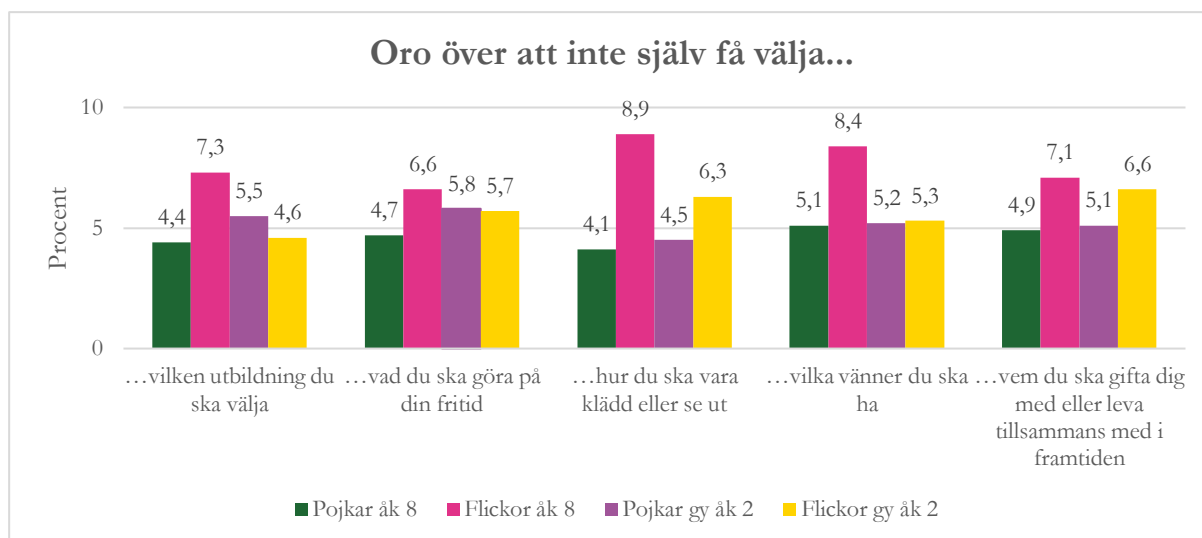
Det interna bortfallet för frågebatteriet (fråga 61b) var 3,4–3,7 % i åk 8 och 2,6–3,0 % i gy åk 2. Det betyder att mellan 1851–1857 elever i åk 8 och 1527–1534 elever i gy åk 2 besvarade de olika påståendena som syftade till att mäta förekomsten av negativ social kontroll. Bortfallet är relativt litet och orsaken till bortfallet kan bero på olika faktorer. Exempelvis kan elever valt bort att svara på frågorna för att de känt att dessa inte berör dem, eller för att de är utsatta för negativ social kontroll och vill undvika att svara på frågorna.

2. Resultat

Nedan presenteras förekomsten av negativ social kontroll bland ungdomar i Kronobergs län i relation till oron över att inte själv få välja vilken utbildning, fritidsaktivitet, klädsel, umgänge eller livspartner de ska ha. Detta jämförs med en nationell studie och definierar utgångspunkten för övriga delar av resultatet i denna rapport.

2.1 Oron över att andra ska bestämma

I figur 1 redovisas andelen elever som svarat att de är ganska eller mycket oroliga för att någon person i deras familj eller släkt ska bestämma kring vilken utbildning de ska välja, vad de ska göra på sin fritid, hur de ska vara klädda eller se ut, vilka vänner de ska ha samt vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med i framtiden.

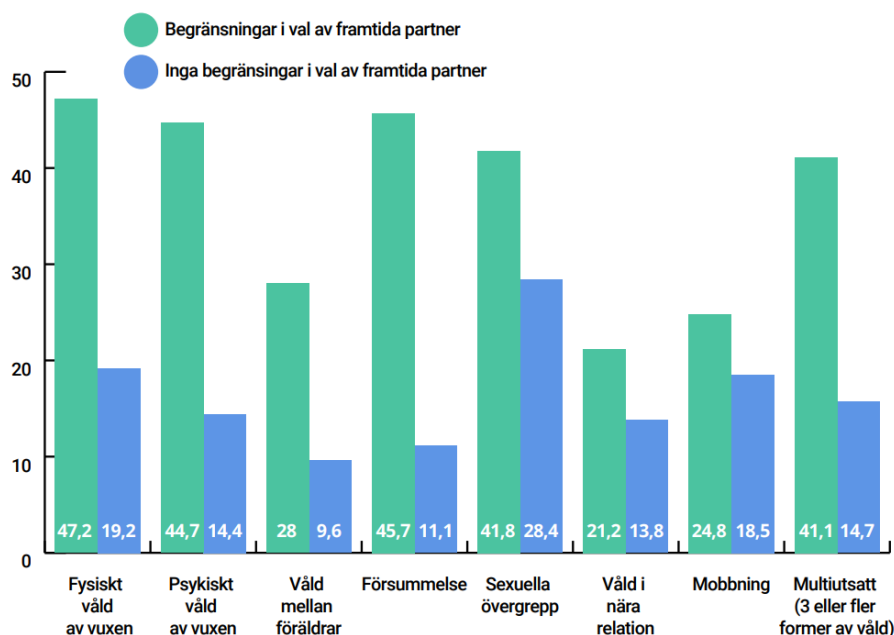
Figur 1. Andelen (%) elever som är ganska eller mycket oroliga för att inte själv få göra viktiga val i deras liv, fördelat på kön och årskurs.

Resultatet visar att det finns en oro bland fyra till nio procent av ungdomarna i länet för att andra ska bestämma över delar av deras liv, både bland killar och tjejer i båda årskurserna. Svaren visar att oron är relativt jämt fördelad över att någon person i deras familj eller släkt ska bestämma om deras utbildning, vad de ska göra på fritiden, hur de ska se ut eller vara klädda, vilka vänner de ska ha samt vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med.

Tjejerna i åk 8 är de som upplever störst oro över att andra påverkar viktiga val i deras liv. Skillnaderna mellan killar och tjejer är även större i åk 8 jämfört med könsskillnaderna i gy åk 2. Mellan fyra och sex procent av killarna är oroliga för att andra ska bestämma över delar av deras liv mellan det för tjejernas del handlar om mellan fem och nio procent. Tjejer är något mer oroliga än killar för att inte själv få bestämma hur de ska vara klädda eller vem de ska gifta sig med eller leva tillsammans med i framtiden.

2.1.1 En nationell kartläggning

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har i sin nationella kartläggning ”Våld mot barn 2022” etablerat att det finns ett signifikant samband mellan ungdomar som inte själv får välja sin framtida partner och utsatthet för våld, oavsett förövare⁴, se figur 2 nedan.

Figur 2. Statistik från rapporten ”Våld mot barn 2022” kring sambandet mellan att ungdomar har eller inte har begränsningar i val av framtida partner, kopplat till olika former av våldsutsatthet. Andel (%), totalt 5820 elever i årskurs 9.

Alla undersökta former av våld förutom mobbning hade ett signifikant samband med att inte själv få välja framtida partner. I deras kartläggning fanns det inga signifikanta könsskillnader när det gällde utsatthet för våld bland de som inte själva fick välja sin framtida partner.

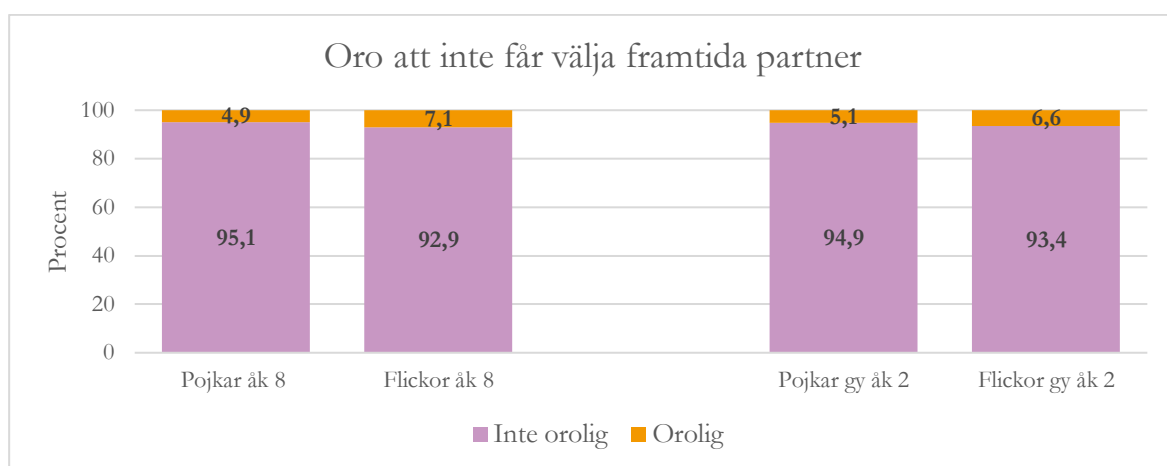
Bland de elever som befann sig i en hederskontext och inte själva fick välja partner hade 88,5 procent varit utsatta för någon form av våld till skillnad från 56,4 procent bland dem som själva fick välja sin framtida partner. När det gällde våld av vuxna var skillnaderna ännu större; 82,1 procent bland de som befann sig i en hederskontext och inte själv fick välja sin partner jämfört med 38,9 procent bland de som fick välja sin partner.

⁴ Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2023, Våld mot barn 2022, s. 63, https://allmannabarnhuset.se/wp-content/uploads/2023/04/RAPPORT_Vald_mot_barn_2022_WEBB.pdf

2.1.2 Kopplingen till negativ social kontroll i Kronobergs län

För att koppla hederskontexten, här definierad som negativ social kontroll, utgår resultatet från frågan om oro för att någon annan ska bestämma om ungdomens liv. Mer specifikt utgår vi fortsättningsvis från delfrågan *Är du orolig för att någon person i din familj eller släkt ska bestämma vem du ska gifta dig med eller leva tillsammans med i framtiden?*

Figur 3 förtydligar fördelningen av svarsalternativen där *inte alls orolig* och *inte särskilt orolig* kategoriseras som ”inga begränsningar i val av framtida partner”, och svarsalternativen *ganska orolig* och *mycket orolig* kategoriseras som ”begränsningar i val av framtida partner”.

Figur 3. Oro för att familj eller släkt ska bestämma om vem ungdomen ska gifta sig med eller leva tillsammans med i framtiden. Andel (%).

Det är mellan fem och sju procent som anger att de upplever sig begränsade när det gäller val av framtida partner, något högre andel bland tjejer än killar i både åk 8 och gy åk 2.

I antal innebär detta att 200 elever i åk 8 och gy åk 2 svarar att de upplever en oro för att någon person i deras familj eller släkt ska bestämma vem de ska gifta sig med eller leva med i framtiden. Eftersom enkätundersökningen endast omfattar två av sex årskurser i högstadiet och gymnasiet, och förutsatt att förekomsten är densamma i samtliga årskurser, kan det rent teoretiskt innebära att omkring 600 ungdomar på högstadiet och gymnasiet i Kronobergs län upplever negativ social kontroll utifrån begränsningar i val av framtida partner.

Av de som upplever sig begränsade i val av framtida partner har knappt hälften två föräldrar som är födda utanför Europa. Drygt en av tre har två föräldrar som är födda i Sverige. Majoriteten är själva födda i Sverige. Drygt en av tre är själva födda utanför Europa, något fler i gy åk 2 jämfört med åk 8.

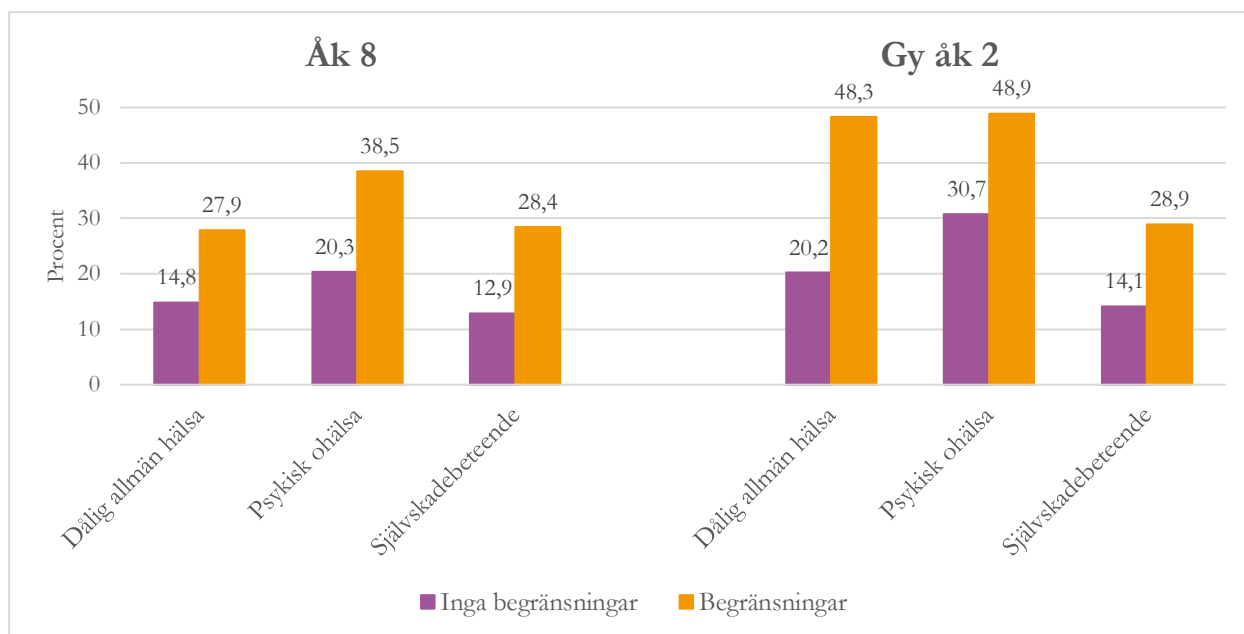
Vid kontroll för förekomst utifrån kommun (skolkommun för elever i åk 8 och hemkommun för elever i gy åk 2) framgår det också att förekomsten av negativ social kontroll utifrån begränsningar i val av framtida partner finns i alla länets kommuner.

2.2 Skillnader i hälsa och livsvillkor

Nedan redovisas de skillnader som finns mellan den grupp unga som upplever, respektive inte upplever, begränsningar i val av framtida partner (negativ social kontroll) utifrån ett urval av indikatorer för hälsa och livsvillkor.

2.2.1 Stor negativ påverkan på hälsan

Resultatet visar på anmärkningsvärda skillnader där de som känner oro över att inte få välja sin framtida partner mår sämre i allmänhet, upplever större psykisk ohälsa och utsätter sig själv i större grad för självskadebeteende. Generellt är det dubbelt så vanligt med sämre allmänhälsa, psykisk ohälsa och självskadebeteende om eleverna lever med negativ social kontroll (figur 4). Det är oroväckande att varannan elev i gy åk 2 som upplever begränsningar i val av framtida partner har en dålig allmän hälsa och upplever psykisk ohälsa.

Figur 4. Skillnader i allmän hälsa, psykisk ohälsa och självskadebeteende mellan de elever som inte känner oro och de som känner oro för att familj eller släkt ska bestämma om vem ungdomen ska gifta sig med eller leva tillsammans med i framtiden.⁵ Andel (%).

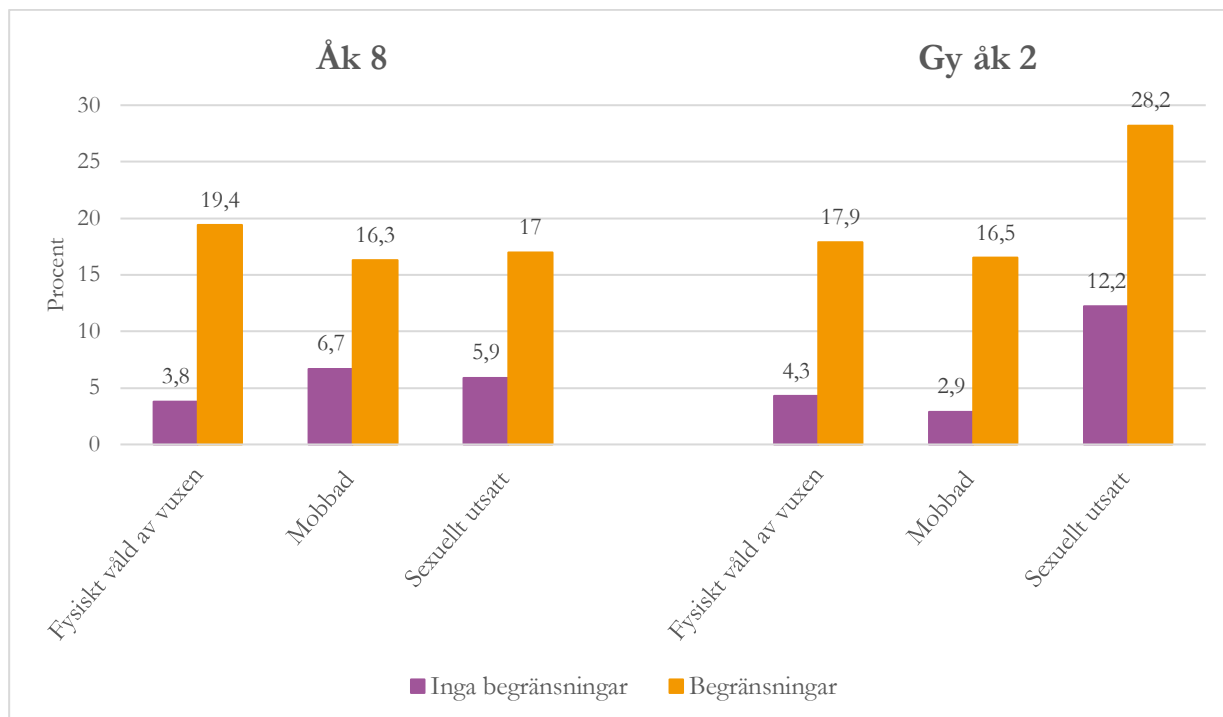
⁵ **Dålig allmän hälsa** = Hur tycker du att din hälsa är i största allmänhet? Figuren visar de som svarat Mindre bra eller dålig.

Psykisk ohälsa = Ta ställning till följande påstående: Jag har själv haft psykisk ohälsa under de senaste 6 månaderna. Figuren visar de som svarat Håller verkligen med eller håller med.

Självskadebeteende = Har du någon gång medvetet skadat dig själv? Figuren visar de som svarat Ja, flera gånger.

2.2.2 Väsentlig ökad utsatthet för våld

De elever som har begränsningar i val av framtida partner anger i betydligt större utsträckning att de har utsatts för fysiskt våld av vuxen, blivit mobbad samt sexuellt utsatt, jämfört med elever utsatta för inte upplever begränsningar i val av framtida partner (figur 5).

Figur 5. Andel (%) elever utsatta för fysiskt våld av vuxen, mobbade eller sexuellt utsatta. Jämförelse mellan elever som upplever oro för att familj och släkt ska begränsa deras val av framtida parter, och de som inte upplever sådan oro.⁶

Runt 18 till 19 procent av eleverna som upplever begränsningar i val av framtida parter uppgav att de har varit med om att någon vuxen behandlat dem fysiskt illa, t.ex. slagit dem eller gett dem en örfil. Detta ska jämföras med runt fyra procent av de som själv kan välja sin partner. Det innebär att risken för att utsättas för fysiskt våld av en vuxen är fyra gånger större för de

⁶ **Fysiskt våld av vuxen** = Hur ofta under de senaste tre månaderna har du varit med om att någon vuxen behandlat dig fysiskt illa, t.ex. slagit dig eller gett dig en örfil? Figuren visar de som svarat *Alltid, ofta* eller *ibland*.

Mobbad = Hur ofta har du blivit mobbad i skolan den här terminen? Figuren visar de som svarat *Jag har blivit mobbad flera gånger*.

Sexuellt utsatt = Har någon tafsat på dig eller tvingat dig att ta på ben på ett sexuellt sätt utan att du har velat det? Figuren visar de som svarat *Ja, några gånger* eller *Ja, många gånger*.

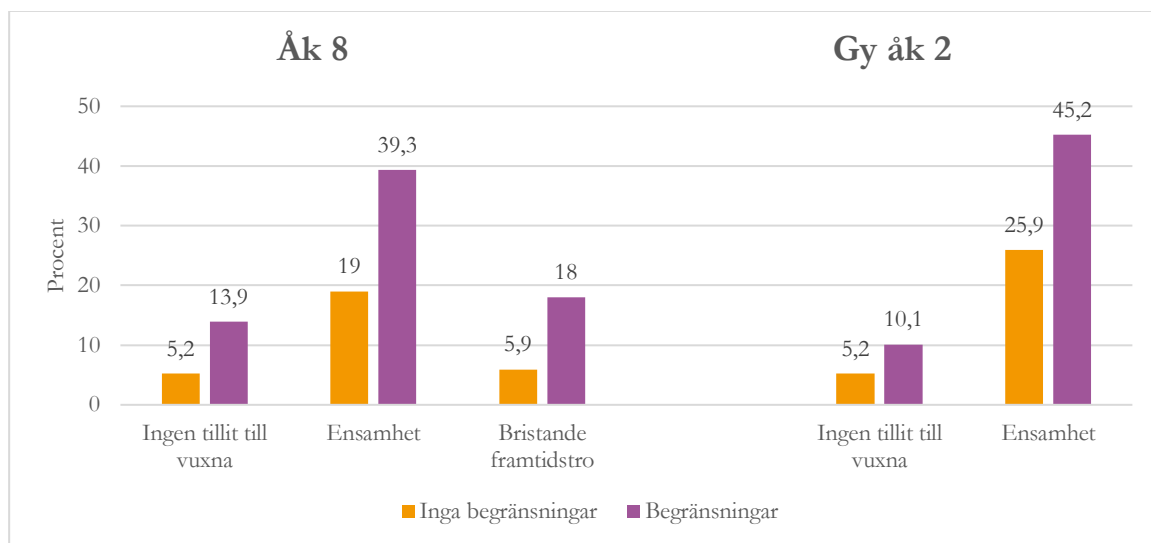
ungdomar som känner oro för att familjen eller släkten kommer att bestämma över valet av vem de ska gifta sig med eller leva med.

Omkring 16 procent av eleverna som lever under negativ social kontroll svarar att de har blivit mobbad flera gånger i skolan den terminen de svarade på enkäten. Det ska jämföras med tre till sju procent av eleverna som inte upplever liknande negativ social kontroll och får välja sin livspartner själv.

Eleverna fick svara på om någon hade tafsat på dem eller tvingat dem att ta på någon annan på ett sexuellt sätt. Det var en betydligt högre andel bland de som upplevde oro för att inte få välja sin framtida partner som varit sexuellt utsatt några eller många gånger. I årskurs 8 var det sex procent av eleverna som får välja sin livspartner själv som blivit sexuellt utsatt, jämfört med 17 procent av eleverna som inte får välja sin egen livspartner. Sexuell utsatthet var mer utbredd bland gymnasieeleverna. Mer än var fjärde elev i gy åk 2 som inte får välja sin partner, 28 procent, har varit sexuellt utsatt, att jämföra med tolv procent av de som får välja sin partner.

2.2.3 Negativ påverkan på sociala relationer och framtidstro

Även när det gäller sociala relationer och framtidstro är ungdomar utsatta för negativ social kontroll mer utsatta än övriga ungdomar (figur 6).

Figur 6. Elevers upplevelser av bristande tillit till vuxna, ensamhet och bristande framtidstro. Jämförelse mellan elever som upplever oro för att familj och släkt ska begränsa deras val av framtida parter, och de som inte upplever sådan oro⁷. Andel (%).

⁷ **Ingen tillit till vuxna** = *Litar du på vuxna?* Figurerna visar de som svarat *Nej, det finns ingen vuxen som jag litar på*.

Ensamhet = *Hur ofta känner du dig ensam?* Figurerna visar de som svarat *Alltid* eller *ofta*.

Bristande framtidstro = *Hur ser du på din framtid?* Figurerna visar de som svarat *Mycket negativt* eller *ganska negativt*. Framtidstro saknas för gy åk 2 på grund av tekniskt fel i enkätformuläret.

Bland elever som uppger att de får välja sin framtida partner svarar runt fem procent att de saknar tillit till vuxna. Motsvarande andel hos de som inte får välja sin framtida partner är nästan tre gånger så hög i åk 8, 14 procent, och dubbelt så hög i gy åk 2, tio procent.

Det finns stora skillnader även när det gäller upplevd ensamhet. Bland eleverna utsatta för negativ social kontroll svarar nästan 40 procent i åk 8 att de ofta eller alltid känner sig ensamma. Det är en betydligt högre andel jämfört med deras klasskamrater som inte är utsatta för negativ social kontroll, 19 procent. En större andel elever i gy åk 2 upplever ensamhet än i åk 8. Samtidigt kvarstår skillnader mellan de som inte är utsatta för negativ social kontroll, 26 procent, och de som är utsatta för negativ social kontroll och inte får välja sin framtida partner; 45 procent.

Samma mönster återfinns när eleverna fick svara på hur de ser på sin framtid. Bland de som inte får välja sin framtida partner svarade 18 procent att de såg ganska eller mycket negativt på sin framtid. För de som inte upplever begränsningar i valet av sin framtida partner såg sex procent negativt på sin framtid.

3. Avslutande kommentarer

Resultatet i denna rapport uppvisar samma tydliga signaler som t.ex. Stiftelsen Allmänna Barnhusets nationella kartläggning "Våld mot barn 2022"; Barn och ungdomar som lever med negativ social kontroll, genom t.ex. hedersrelaterat våld och förtryck eller i sekter, drabbas hårdare än andra barn av den kontroll och de begränsningar de lever med. Genomgående är det betydligt vanligare i denna grupp att må sämre, vara mer våldsutsatt och i högre grad sakna tilltro till vuxna och framtiden.

Om vi baserat på resultatet i enkätundersökningen uppskattar att det finns omkring 600 ungdomar på högstadiet och gymnasiet i Kronobergs län som lever med negativ social kontroll, fördelade på länets alla kommuner, är det logiskt att tänka att det är minst lika många inom förskolan, lågstadiet och mellanstadiet. Frågan är om vi identifierar dem, ser deras utsatthet och agerar för att stötta dem, redan från tidig ålder.

3.1 Stor negativ påverkan på hälsan

Det är oroväckande att barn utsatta för negativ social kontroll i minst dubbelt så stor utsträckning uppger att de mår sämre i allmänhet. De upplever sig även ha mycket sämre psykisk ohälsa och självskadebeteende än de som inte lever med negativ social kontroll.

Elever utsatta för negativ social kontroll befinner sig i en miljö där de i högre grad än andra ungdomar riskerar att utsättas för fysiskt eller psykiskt våld, hot, kontroll, utfrysning och isolering. När ungdomar utsätts för detta är det inte underligt att de mår psykiskt dåligt.

I många sammanhang där negativ social kontroll förekommer kan det dessutom vara tabubelagd att prata om känslor. Att må psykiskt dåligt är ofta något som inte accepteras. I en hederskontext kan det dåliga psykiska måendet uppfattas som att personen blivit "galen" och därför anses individen inte heller ha något värde. Den "galne" personens familj tappar därmed allas respekt och hedern går förlorad för familjen. I sekter kan psykisk ohälsa också upplevas hotfullt, kanske ses som någon form av bestraffning som ska hanteras med ånger, bön eller andeutdrivning.

När det går emot familjens eller gruppens värderingar att vara psykiskt sjuk blir det också svårt för dessa ungdomar att söka hjälp för psykisk ohälsa, av rädsla för att bli straffade av familjen/släkten/gruppen. Att söka hjälp för psykisk ohälsa innebär att man vanhedrar sin familj och släkt, vilket i sig renderar ytterligare konsekvenser i form av isolering, utfrysning, psykiskt eller fysiskt våld.

Här är det viktigt att stötta de ungdomar som trots den kontrollerande miljö de växer upp i kommer till elevhälsan och vården för att få vård och behandling. En särskild hänsyn behöver tas till vikten att det är ungdomarna själva som måste avgöra om vårdnadshavare ska involveras i det stöd de får, samt i så fall på vilket sätt och med vilken information. Att utan samtycke från ungdomarna ta kontakt med vårdnadshavare för att diskutera ungdomens psykiska mående, vård och behandling innebär allvarliga risker för dessa ungdomars hälsa och liv.

3.2 Väsentlig ökad utsatthet för våld

Liksom i den nationella kartläggningen visar resultatet i Kronobergs län att de barn som lever med negativ social kontroll i betydligt större utsträckning än andra barn är utsatta för fysiskt våld, mobbning och sexuell utsatthet. Nästan en av fem elever i denna grupp har blivit slagen eller örfilad av en vuxen de senaste tre månaderna. Jämfört med 1 av 20 elever som inte tillhör denna grupp.

Risken att utsättas för fysiskt våld av en vuxen är fyra gånger större för dessa barn, risken för sexuell utsatthet tre gånger så stor. Även mobbning i skolan är tre till fyra gånger vanligare inom gruppen barn som lever med negativ social kontroll.

Det är generellt svårt att inom skolan, elevhälsan och hälso- och sjukvården upptäcka barn som far illa i hemmet. Dels kan det vara svårt att upptäcka varningssignalerna, dels kan barn vara skickliga på att dölja sin utsatthet för att skydda sin familj. Lägg till detta en ökande misstro till socialtjänstens uppdrag bland många av de familjer som lever med hedersrelaterat våld och förtryck. Samt att barn som lever i sekter ofta går under radarn och sällan upptäcks.

Våldsutsattheten bidrar till en ökad psykisk ohälsa, vilket innebär att bland de barn som får stöd, vård och behandling för sin psykiska hälsa måste vi kontinuerligt ställa frågan om våldsutsatthet. Det tar tid att bygga upp tillit till att samhället kan stötta dem i deras utsatthet och vi behöver ställa frågor många gånger under dessa barns uppväxt för att signalera att vi ser dem och finns här för dem den dagen de vågar berätta och söka hjälp.

3.3 Negativ påverkan på sociala relationer och framtidstro

Resultatet visar att fyra av tio elever i åk 8, och nästan fem av tio elever i åk 2 känner sig ofta eller alltid ensamma, vilket är en dubbelt så hög andel som de elever som inte utsätts för negativ social kontroll. Det är tre gånger vanligare att elever som lever med negativ social kontroll i åk 8 ser ganska eller mycket negativt på sin framtid. Och 10 till 14 procent som lever med negativ social kontroll saknar tillit till vuxna.

Barn och ungdomar som utsätts för negativ social kontroll förbjuds ofta att prata med andra utanför familjen/släkten/gruppen. De som lever med negativ social kontroll, både inom hedersrelaterat våld och förtryck samt inom sekter, får tidigt lära sig att inte gå utanför familjen eller gruppen med sina problem. Att växa upp under mycket kontrollerade omständigheter i ett samhälle där de i skolan får lära sig om sina rättigheter, allas lika värde och förbud mot diskriminering gör att de måste hantera två helt olika världar. I hemmet gäller vissa värderingar och "sanningar", i skolan och samhället andra.

I familjen eller sekten kan ungdomarna sakna trygga vuxna som det går att anförtra sig till, av rädsla för att det man berättar leder till bestraffningar. I en kontext av negativ social kontroll är alla familjemedlemmar potentiella våldsutövare och därför lämnas den utsatta helt ensam med sina tankar.

Samtidigt kan det svenska samhället från den utsatta ungdomens perspektiv upplevas som farligt och opålitligt eftersom de kan ha fått höra allt hemskt som kan hända om skolan, vården eller socialtjänsten involveras i familjen. Det är inte ovanligt att skrönor om att socialtjänsten omhändertar barn och att dessa barn aldrig någonsin får träffa sin familj igen används för att sätta press på ungdomar att inte anförtro sig till någon.

Ungdomarnas brist på tillit till att vuxna i skolan, vården och socialtjänsten kan även handla om en rädsla för att familjen ska få reda på att de har bett om hjälp. Sådant hjälpsökande kan upplevas hotfullt av familjen/slakten/gruppen och resultera i ytterligare bestraffningar.

Samhället behöver förse dessa ungdomar med lättillgänglig, korrekt och målgruppsanpassad information som stärker deras kunskap om sina rättigheter i samhället och om det stöd de kan få genom skolan, elevhälsa, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Vi som ger stöd åt den här målgruppen behöver bli bra på att lyssna på, och ta på allvar, ungdomars oro över att familjen ska få reda på att de tar emot hjälp.

3.4 Sammanfattande reflektioner

Det råder ingen tvekan om att ungdomar som växer upp med hedersrelaterat våld och förtryck samt i sekter riskerar att drabbas av en mängd negativa konsekvenser av deras uppväxt. Samhället behöver se deras utsatthet och vara rustade för att hantera deras sämre mående, psykiska ohälsa och isolerande ensamhet. Deras utsatthet riskerar att bli livslång och de negativa hälsoeffekterna något som eskalerar med tid.

Denna rapport vill uppmärksamma vad ungdomar i årskurs 8 och gymnasiet årskurs 2 har valt att berätta om sin utsatthet i Barn- och ungdomsenkäten. För att än bättre nyansera deras upplevelser, utsatthet och behov kommer vi behöva se över frågeställningarna i framtida enkätundersökningar. Ett sätt kan vara att tydligare koppla stressrelaterade faktorer till negativ social kontroll för att se om sådana indikatorer kan underlätta för länets olika aktörer att upptäcka, stötta och agera för att öka skyddet runt dessa ungdomar.